

კ ვ ა ლ ი

საკოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახატებიანი გაზეთი; გამომდის ყოველ კვირა ღამეს.

№ 22

ბ ა ი ს ი 25 1897 წ.

№ 22

შინაბრძოლა: ქალაქის არჩევანები გ. წერეთლისა. — წლიური კრება თფილ. თავდაზნაურთა საზ. შეუძლებელ მისწავლეთა შემწეობისთვის. პ. სხვადასხვა ამბები. — გვეჯეს თუ არა ჩვენ საზოგადოება? ე. ვაშაყიძისი. — შიიტების ისტორია. — იმის, ლექსი რუს-იმერლისა. — კრიტიკული შენიშვნები (დასასრული), დ. აღბანელისა. — მეც თან წამოვიყვანეთ, ამავეი მთის ქალისა. — დაკარგული ხელნაწერის გამო. კ. თავართქილაძისი — ასოთ ამწყობლების საყურადღებოთ ვრ-კარ-ლისა. — პასუხათ აკვა-ლისა: ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნის ავტორს X ს. აღ. მირიანაშვილისა. — მცირე შენიშვნა მესხი კ. გვარამიძისა.

№ V „ჯეჯილისა“ გამოვიდა და დაფურცდა ხელის მიამწერელებს.

ლატარია-ალმზარი

„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ სასარგებლოთ დანიშნულია ღამეს, 25 მაისს, მუშტაილის ბაღში.

ქალაქის არჩევნები.

რეინდელმა არჩევანებმა ერთი შესანიშნავი და საულისხმო მოვლენა წამოაყენა წინ. თუ არ გულდამშვიდებული კაცი, ამ პაწია მოვლენას სხვა ვერ შენიშნავდა. ეს იყო დიდ ქარიშხალს შემდეგ ერთთ-ერთი მზის სხივი, რომელმაც ვაპაო შეინახა დიდი დახვეული ბური და შემოაქუცია იმის ნიშნათ, რომ შავი ღრუბლები მალე გადაყრებოთ ცას და ისეც გამოიდარებოსო. ასეთ სხივით ჩვენ მივჩანია პარტიებათ დაყოფა თვით სომხების მოწინავე დასებისა, რომელნიც არჩევანების წინათ ხანგრძლივით ემზადებოდენ ერთმანეთის საბრძოლოთ. გავილოთ ოთხ წელს თვით ქალაქის საბჭოში ებრძოდა ერთი მეორეს ორი დიდი პარტია: ერთი იყო

ესრეთ წოდებული მდიდართა გროვა, ანუ ქალაქის ძველი საბჭოს პარტია და მეორე ესრეთ წოდებული სომხის ოპოზიცია, ანუ ქალაქის გამგეობისა და იმის მომხრეთა მოწინააღმდეგენი. ოპოზიციის წარმომადგენელი მუდამ კვლავი უღვენ და ამიღებდენ ქალაქის გამგეობას, რომ იგი არ ასრულებს, როგორც რიგიაო, თავის მოვალეობას ქალაქის კეთილ-შეგობარობის წინააღმდეგეთ. ამ ოპოზიციას მუდამ იერიში მიჰქონდა გამგეობაზე და ბოლოს იმდენზე მიიყვანა სომხის მდიდართა პარტია, რომ ქალაქის გამგეობაში არჩევინა გამგეობის წევრებთ ორი თავისი წარმომადგენელი — ეგრემიშვი და თ. არღუთაშვილი. ამითა საბჭოს ოპოზიციამ ცხადთ გამოაქვეყნა თავისი პროგრამა. ის ებრძოდა მთელი ოთხი წელიწადი მდიდართა პარტიას, ანუ პლუტოკრატისა, მხოლოთ ძალისა და გავლენის წასართყევთ. იმას სურდა ტახტიდან ჩამოეგლო ქალაქში გამეფებული სომხის პლუტოკრატია, რომ თვითონ დასკუბებულყო იმის ადგილზე, ხოლო თავს იმითი მართულობა, რომ ჩვენ შორის უფრო ბევრი ახალგაზდები, ვინ

ჭეიწინი და საქმის მცოდნე კაცები გამოინახებინან, ვიღრე განაწეზებულ და გაბატონებულ მდიდართა პარტიას შორის, რომელსაც ქალაქის გამგეობა უფრო იზისთვის უჭირავს ხელში, რომ ქალაქში თავისი საკუთარი ინტერესები ხელრიდან არ გამოეცალკასო. ამ სახით, როგორც სომხის პლუტოკრატია, ისე მისი ოპოზიცია მანინ და მანინც პრინციპიალურათ არ გაირჩევიან ერთმანეთში. ისინი თუ ებრძვიან ერთმანეთს, მხოლოთ უპირატესობის გულისთვის, სურსთ ერთმა პარტიამ მეორე დაამხოს წინაობრივი და ქონებრივი გულენის მოპოვებით. ასეთი მეტოქობა წინაობრივ-ქონებრივი უპირატესობისა საქმაია, რომ ეს ორი პარტია სიკვილი-სიკოცხლით მტერნი იყვენ ერთმანეთისა. განსხვავება იმათ შორის ის არის, რომ სომეხთა პლუტოკრატია, ანუ მდიდართა პარტია, იმდენათ ძლიერია თავისთავათ, რომ მთელი ქალაქის საქმეები ხელში აქვს დაჭერილი. ამ პარტიაში არიან წარმომადგენელნი ბანკებისა და დიდი საეკპოო სახლებისა. ამათ ფულით უჭირავთ ხელში თფილის ქალაქის ეკპოობა და რასაც მოქალაქეებს უბრძანებენ, მზათ არიან აუსრულოან. მეტი რა ღონე აქეთ, რომ არ აუსრულოან. ამათთვის საკმაოა, რომელსამე მოწინააღმდეგე მოქალაქეს ბანკიდან სესხს არ მისცენ და გათვდე; ოც-და-ათხ საათში რომელი მოქალაქეც გინდა აიღე, იმას გააკრებენ. მოდი და ამისთანა ბოძალოდების ყმა ნუ გახდებთ თფილისის ეკპოობა. ამიტომაც შეძლებით გამაყვებული სომხის პლუტოკრატია არ საქპოოებს არჩევანებში მოკავშირეების შეძენას. უმისოთაც ვინც უნდა, იმას გაიყვანს ხმოწნათ. იგი არ ეძებს არჩევანებში სხვა პარტიის დახმარებას და მასთან კავშირის შეკერას. მაგიერთ ოპოზიცია არ არის ისე ძლიერი, როგორც პლუტოკრატის პარტია და ამისთვის საჩიგენაო ბრძოლაში იგი ყოველთვის ეძებს სხვა პარტიებს თავის მოკავშირეებათ, რომ როგორმე თავის მოსისხლე მტერი პლუტოკრატის პარტია დაამარცხოს და იმის ადვილას თფითონ შეიძენს გამგე და მმანებელი თფილისის ქალაქისა.

ამ ორ სომხის პარტიას გარდა არის კიდევ მესამე პარტია, რომელსაც ეწოდება სომხის ახალგაზდა პარტია, რომელიც პრინციპიალურათ ებრძვის როგორც პლუტოკრატის, ისე ოპოზიციას. იმ პარტიას იგი ყოველთვის ეძებს სხვა პარტიებს თავის მოკავშირეებათ, რომ როგორმე თავის მოსისხლე მტერი პლუტოკრატის პარტია დაამარცხოს და იმის ადვილას თფითონ შეიძენს გამგე და მმანებელი თფილისის ქალაქისა.

ეს ახალგაზდა სომხის პარტია თფით ჭეიწხანს თავის მდიდართა პარტიას, რომ იგი განწრახ ადგენსო მტრობას და შერს ქართველებთან; მას უნდაო ამითი მოქალაქეთა ბზოთ უფრო შემიტყვის, შეიკავშიროს და ამ საშუალებით თავისი ინტერესები უკეთ დაიცვას, მეტი ძალა მოიპოვოსო. ეს ახალგაზდათა სომხის პარტია მართლაც ცდილობს ქართველებთან ერთობის და მეზობლური კავშირის დამყარებას, ის კიდევ მეუზაობს, რაც შეუძლია, ქადაგებით სომხის ლიტერატურაში, რომ სომხის ორი მოამხადა ქართველებთან შესაკავშირებლათ. მაგრამ სამწუწნართო ამ ახალგაზდაობის პარტიას ძალა არა აქვს და ჯერ სუსტია, თუმცა ჩვენის აზრით მომავალი ამ პარტიას უნდა ეკუთვნოდეს.

აი, სურათი იმ სომხის კულტურული დასებისა, რომელიც დღეს მოქმედებენ თფილისის ქალაქში. ამათი მოძრაობა მაშინ უფრო თვალსაჩინოთ მხდება, როდესაც ქალაქის არჩევნების დრო დადგება ხოლმე.

დიდი ხანი არ არის, რაც ქართველმა ინტელიგენციამაც გამოიჩინა სიკოცხლე და ინტერესი თფილისის ქალაქის არჩევნებში. სულ არ იქნება ხუთი, ექვსი წელიწადი.

მაგრამ ჩვენ, ქართველებმა, როგორც ჯერ კიდევ უჩვევია და გამოუცდელი მოქალაქობრივ ცხოვრებაში, ვერ გამოვიჩინეთ ვერც საკმაო ნიჭი აკტივტორობისა ქალაქის არჩევნების დროს, ვერც საკმაო გამოცდილება და შორსკამჭერტელობა.

ჩვენმა პარტიემაც გამოფხიწილებამ დავგანახა საშუაბარო მდგომარეობა ქართველების ქონებრივ უძლურებისა. რაც ამ ოც-და-ათი წლის წინათ ქართველ არისტოკრატის მამულები და სახლები ჭკონდა თფილისში, დღეს ყველა ეს მამულები და ქონება იმათ ხელში გადასულა, ვისაც ამ ოც-და-ათი წლის განმავლობაში არ ძინებია, არამედ უშრომია, უხელოანია, უეპობია და ფული მოუგია.

დღეს, როდესაც თვალები გამოვახილეთ და მივისხედ-მოვიხედეთ, განციფრებული დავჩნით. ეს ჩვენი განციფრება და მასთან გულ-ნატკენობა კიდევ გაორკვდა მას შემდეგ, რაც ახალი საქალაქო წესდებულება გამოვიდა, რომლის ძალითაც საქალაქო არჩევანებში ხმა იმას ჭკონდა, ვინც საკმაო ქონების და სახლკარის პატრონი იყო. ახლა ასეთები შექნილიყვენ სომხები.

ქართველები კი მათი შედარებით რიცხვით მეოთხედაც აღარაყინ დარჩა ცენზის მეპატრონენი და ისინიც ნახევრათ ქალაქის გადასახადის შეუტანლობის გამო ცენზ გარეშე დარჩენ.

სხვა ხალხი, უფრო გამოცდილი მოქალაქობრი-

ვით და პოლიტიკურათ, ასეთ გარემოებაში სულ სხვა გზას დადგებოდა; ჩვენ კი ბატონური სიწყაყით თავი გამოვიჩინეთ. მოვეყვით სომხების კიცხვას და წმიდა ეროვნული გრძნობა შევუღაპრეთ. ასეთმა ჩვენმა გამოუცდელმა მოქმედებამ ერთმანეთის მოკიშვად ერთმანეთზე გადამტყრებელი პარტიები კვლავ შეაერთა თვლილსში ქართველების წინააღმდეგ, ამას შემდეგ სებალი იყო, ჩვენ უნდა დავმარცხებულყოფიყვიეთ.

სხვა უფრო განათლებულ მეცნიერებში უფრო გამოცდილი მოქალაქენი სულ სხვა ნაირით მოიქცეოდნენ. ისინი ყველაზე უწინ ჩხუბის ატების მაგიერათ, ეცდებოდნენ დიდი პარტიების ბრძოლით ესარგებლათ და იმათში მეგობრები ეშოვნათ; ისინი დღე ახლოვდებოდნენ და მიუკვლევოდნენ იმ პარტიებს, რომელნიც უფრო მეტ სარგებლობას აღუთქვამდნენ, რომელნიც უფრო მომეტებულ რიცხვს ქართველი კანდიდატებისა გააყვანიებდნენ ხმოსნებათ.

ჩვენ ასე კი არ მოვიქცეთ; ჩვენ ყველა სომხის პარტიებს თანაბრათ გამოვუცხადეთ ბრძოლა და ყველანი გადავიმტყრეთ. მართალია, ჩვენ შევეუერთით რუსების ამომრჩეველებს, მაგრამ აქაც ჩვენი გამოუცდლობა დამტკიცდა. ამბობენ, ვითომც რუსებმა ზე ქართველებმა ერთათ შეაგროვეს ოთხას სამოცი კაცი ამომრჩეველით. ახლა, როგორც გამოჩნდა, ქართველების და რუსების ხმები ერთათ 406 ყოფილა მარტო. ხოლო არჩევანში ყველა მეკენჭეები ერთათ ათას სამოც კაცამდე გამოცხადდნენ, კენჭი კი ათას ასამდის იყო. მაშასადამე სომხებთაგანი შეიდასამდის ყოფილა ამომრჩეველი. ცხადია, რომ ოთხას ექვსი ამომრჩეველი შეიდას კაცს კამათობას ვერ გაუწევდა.

ახლანდელ არჩევანებში ზოგიერთმა სომხის პარტიებმა არ მიიქციეს ყურადღება ქართველების საერთო ლანძღვას და, რადგან იმათ ქართველების დახმარება ეჭირებოდათ, დებუტაცია მიუზღავენეს ქართველებს და თხოვეს, შემოვიერთდითო. მე ეს ნამდვილათ ვიცი, რომ სომხის ოპოზიციამ დებუტაცია მიუზღავნა ქართველებს, ერთათ შევედგინათ კანდიდატების სია, მივიკეთ ხელი ხელს და პლუტოკრატია დავმარცხოთო, ესე იგი დავდილით თქვენი და ჩვენი მოწინააღმდეგე „დღორკოვი ნომრების“ პარტიათა.

ქართველებმა უარი ტკიცეს და პირდაპირ გამოუცხადეს, რომ ჩვენ და რუსები ერთათ ვართო და თქვენ ვეღარ შევიერთდებითო. ამ გარემოებამ სომხების პარტიები, რომელნიც ერთმანეთის დაუძინებელი მტრები იყვენ, მაშინვე შეაერთა ქართველების და რუსების წინააღმდეგ, რაღა თქვა უნდოდა, სუსტი პარტია რუს-ქართველთა უნდა დამარცხებულიყუა.

წრევანდელ და წარსულ მაგალითებს, მე, მგონია, ქართველები ზედმიწევნით უნდა დაერწმუნებინა, რომ მათი ხერხი ბრძოლისა, რომელსაც ისინი ხმარობენ ვადლიერებულ სომხების წინააღმდეგ, გარდა დამარცხებისა, სხვას ვერაფერს შეძენს. დროა შევიერთოთ, რომ მოქალაქობრივ ბრძოლის ასპარეზზე ძლიერი მტერთან სულ სხვა კულტურული ხერხით სპირა: ჩვენ უნდა ვისარგებლოთ ხოლომე სომხების პარტიული განხეთქილებით და ზოგიერთ იმათ პარტიებთან აუცილებლათ სპირა, შევეკრათ ხოლომე კავშირი. იმედია, მომავალში ასეც მოვიქცევით.

ამ ვაშათ კი მეტი აღარა გეწუობარა, ვინც კი გაციდენ ხმოსნებათ ქართველებთაგანი, უარი აღარ უნდა განაცხადონ ხმოსნობაზე და დამატებითი არჩევნებისთვის წამოაყენონ კიდევ ახალი კანდიდატები. ჩვენ ნამდვილი წყაროებიდან შევიტყვეთ და „ნ.ხ. ინ-პრესის“-მაც იმ აზრით შეინიშნა, რომ სომხებს სასიამოვნოთ არ დარჩენიათო ასე ცოტა ქართველების ამორჩევა პირველ არჩევანში, იმათ ქართველებისთვის წინააღმდეგ მიუტიათ, რომ ერთ იმდენ ქართველებს კიდევ ავარჩევთ ხმოსნებათაო, რამდენიც უკვე არჩეულნი არიანო. მე მგონია, თვლისის ქართველ მცხოვრებთათვის არ იქნება ცუდი, რომ იმათ მომავალ ქალაქის საბჭოში თექვსმეტი ხმოსანი მაინც ჰყავდესთ თვის წარმომადგენლათ.

ბ. წერეთელი.

წლიური კრება თფილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა სამოვადოებისა შეუძლებელ მოსწავლეთა შემწეობისთვის.

რება დიწყო 12 საათზე 23 მაისს. კრებაზე განიხილეს შემდეგ საკნები: 1) გასული წლის ანგარიში, 2) მიმდინარე 1897 წლის ხარჯთაღრიცხვა, 3) გამვე კომიტეტის მოხსენება ადგილის ყიდვაზე სკოლის ასაგებათ.

1896 წელს სხვა ხარჯთა შორის გამვე კომიტეტს დაუხარჯავს სკოლაზე—47,316 მან. 11 კაპ., სტუდენტებისთვის მიუტია—4,767 მან. 52 კაპ., სკრის მამულზე—1,499 მან. 84 კ. ცოტა კამათს შემდეგ ანგარიში ერთმანთ იქმნა დამტკიცებული. გასულ წელს სკოლა შესამწევათ გადაიდა. რადგან მოსამზადებელ კლასში შესასწავლოთა რიცხვი მეტისმეტათ ბევრი იყო, ამიტომ გასულ წელს კომიტეტმა იმდენი იმეცადინა, რომ მოსამზადებელ კლასებ-

ში ორი განყოფილება გაილა: მესამე და მეოთხე და კიდევ მეხუთე საგიმნაზიო კლასი. ამით, რასაკვირველია, სკოლის ხარჯი გადიდდა; მაგრამ, სამაგიეროთ, ახალგანყოფილებათა და საგიმნაზიო კლასის გაღებაში, პანსიონის გაფართოებამ გამოიწვია შემოსავლის გადიდებაც. სკოლაში დღეს არის 112 პანსიონერი. ამათ შორის 27 მოწაფე იზრდება საზოგადოების სრულ ხარჯზე, 28 მოწაფეს შემოაქვს ორას-ორასი მანეთი (1895 წელს ორას მანეთიანი პანსიონერი იყო მხოლოდ 14), 58 მოწაფე იხდის ას-ას მანეთს, გარედან მოსიარულე არის 296; მათ შორის სწავლის ფული შემოაქვს 165 მოწაფეს. მიუხედავად ამისა სკოლას მაინც არ ჰყოფნის ბანკის მიერ გადაღებული ფული. 1896 წ. შემოსავლიდან 1897 წლისთვის ბანკს შეუძლია მისცეს სკოლას მხოლოდ — 35,243 მ. 54 კ. რაკი სკოლას კიდევ ჭირდება 13,567 მ. 73 კ. და რადან მიმდინარე წლის შემოსავლიდან აღარა შეიძლება რა დახარჯვას წლის ბოლომდის, ამიტომ კრებამ გადაწყვიტა ეს ფული დროებით შემდეგი წესით მოიპოვოს: როგორც ციცი, თავად-აზნაურობა ქარვასლის შემოსავლიდან თან-და-თან იხდის თავის ვალს. აი, ამ შემოსავლიდან სათავად-აზნაურთა კამისამ იმის მაგიერათ, რომ ხვედრი ფული ბანკში შეიტანოს, უნდა ასესხოს იგი სასკოლო კომიტეტს, რომელიც ამ ფულს წლის ბოლოს უკანვე დაუბრუნებს.

მომავალ სექტემბრიდან გაიხსნება მეექვსე გიმნაზიური კლასი. ამიტომ გარდა სხვა ხარჯისა მასწავლებლების ჯამაგირათ და ფიზიკურ კამინეთის დასაარსებლათ დაჭირდება 2,800 მანეთი. სულ 1897 წელს სკოლას დაჭირდება 58,415 მ. 28 კ. აქედან თუ გამოკრძახებთ მოსალოდნელ შემოსავალს, ბანკმა უნდა გადაღვას სკოლის შესანახათ 1897 წლის განმავლობაში 46,882 მ. 59 კ. გამეც კომიტეტს სკოლას გარდა უნდება სტუდენტებისთვის — 768 მ. 68 კ. საქმეების საწარმოებლათ 1,160 მ. — სულ ჭირდება 48,811 მ. 27 კ. წელს კომიტეტმა თითქმის დამთავრა განოვისა და ევლიამიროვის ქუჩაზე ორი ევროპიულათ მოწყობილი სახლი. ეს სახლები წლიურათ მისცემენ საზოგადოებას — 18,300 მ. შემოსავალს. გარდა ამისა საზოგადოებას აქვს მამული სკრა, თუმცა ამ მამულს დიდ-ძალი ვალი ადევს, მაგრამ კომიტეტი დარწმუნებულია, რომ აუცილებლათ საქირთა ამ მამულის შენახვა და მოწყობა მომავალი სამეურნეო სკოლისთვის. ამიტომ კრებამ გადაწყვიტა მიმდინარე ანგარიშების გასასწორებლათ თხოვნის ბანკის კრებას, რომ 1 იანვრამდის ასესხოს სამეურნეო თანხადან 5,261 მ. 17 კ. ბანკის საზოგადო კრებამაც შეიწყნარა ეს თხოვნა.

დღეს სკოლა მოკლებულია თავის შენობას. რასაკვირველია, ჩვეულებრივთ აგებული სახლი სკოლის მოთხოვნილებას ვერ დაქაყოფილებს. ამიტომ კომიტეტმა თხოვა საზოგადო კრებას, რათა მიეცეს მას უფლება შეიძინოს მიწა წყნეთის ქუჩაზე, ან სხვა ადგილს, სადაც კომიტეტი დაინახავს საქირთ შენაფერი შენობის აკაბეტბით. კრებამ ერთხმათ მიიღო კომიტეტის წინადადება.

მ.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

აისის 25-ს, შუადღისას, 12 საათზე გაიმართება მუსტიკალში ლატარია-ალგერი ქართველთა შორის წერა-კითხვს გამარჯვებულ საზოგადოების* სასარგებლოთ. ჩვენმა საზოგადოებამ კარვით იცის, რომ ამისთანა ლატარია ყოველ წელს იმართება და „წერა-კითხვის“ საზოგადოებაც თითქმის მით ცოცხლობს და იზრუნებს სულს. იმედია, გულგრილობათ არ მოეკიდება ქართველი საზოგადოება თავის ლეიძლ დაწესებულებას და ახლაც წრფელ თანაგრძნობას გამოუცხადებს ლატარიაზე დასწრებით.

* *

განთეგბი გეატკობინებენ, რომ ამ ზაფხულს კავკასიას ეწევა ფინანსთა მინისტრი ს. ი. ვიტტე.

* *

ამ დღეებში მთავარ-მართებლის საბჭო უნდა შეუდგეს ამიერ კავკასიის გლეხთა მდგომარეობის მოწყობის განხილვას. (გ.ი.ი. 0603.)

* *

1 იენისს, კვირას, მოხდება მეორე კრება ქალაქის ამოხრჩვეელთა, დანარჩენ ხმოსანთა ამოსარჩევათ.

* *

ქალაქის ამოხრჩვეელთა კრებას 18 მაისს დაესწრა 1,049 კაცი, რომელთაგან 50-ს ორი კენჭი ჰქონდა. სულ უნდა შემდგარიყო 1,099 კენჭი. რუსებს 203 ხმა ჰქონდათ, ქართველებს — 203, მამალიანებს — 12, გერმანელებს — 15, პოლონელებს — 24 და სომხებს — 642.

* *

21 მაისს აკურთხეს თფილისის ახალი სამხედრო სობორი. კურთხევის მზავალი ხალხი დაესწრა.

* *

თფილისის გუბერნიის სახალხო სკოლათა დირექტორი შუამდგომლობს ბ. მზრუნველთან, რათა ნება მიეცეს ქ. სიღნაღში მუდმეუ სახალხო კითხვების საზოგადოების დაარსებისათვის. (Kაბე.)

* *

თ. ღ. მიქელაძის შვილმა, ივერიკომ, რევოლუციური მოხიველრა მკერდში, გულს ზეით. იმედია მორჩება.

* *

მთავრობამ მოთხოვა ამიერ-კავკასიის საგუბერნიო დაწესებულებებს, შეეცაყოზინეთ რა მდგომარეობაშია ამ ქაშთ ექიმობის საქმე კავკასიაში, სადა რამდენი საეათმყოფოა და თითოში რამდენი საწოლია გამართულია, მთავრობას აზრათ ჰქონია, ამიერ-კავკასიის მხრის სოფლებში გაამრავლოს საეათმყოფოთა და ექიმთა რიცხვი („ივერია“).

* *

ქუთაისში, კვირას, 18 მაისს, წარმოადგინეს ალექსი მესხიშვილის გამგეობით და მონაწილეობით გუტკოვის ტრაგედია „უჩიელ-აკოსტა“. წარმოადგინამ ძლიერ კარგათ ჩაარა, ხალხე დიდ-ძალი დაეცწრა. კარგათ შესარულებს თავიანთი როლები ქ. ჩხეიძისამ, ბ.ბ. ალექსი-მესხიშვილმა, ბალანჩივაძემ და ნემომ. განსაკუთრებით მთელი საზოგადოების ყურადღება მიიქცია ალექსი მესხიშვილის გრძობაერათ გამოჩატულმა სიტუეა-პასუხმა და მოხდენილმა მიხერა-მოხერაჲ. დიდი მადლობის ღირსია ქუთაისლებსაგან ბ-ნი ალექსი-მესხიშვილი, რომელიც კარგა ხანია, რაც ჩვენ მხარეს შემოეყვალა და თვისი ნიჭიერი თამაშით ხალხს აგრძობინა შილოტრის, შექსპირის და მისთანათა უცეადების წყაროდან ვადმონადენი სიტუეები. გამოცხადდება თუ არა თეატრის განცხადება ბ. ალექსი-მესხიშვილის მონაწილეობით, ყველა აღტაცებით მიისწრაუვის და თეატრი მთლათ გაიქედება ხოლმე. საყვარელ არტისტს აჯილდოევენ ურიცხვი ტაშის კერით და დაშას ძახილით.

* *

სამშაბათს, 20 მაისს, შედგა თფილისის ბანკის წევრთა წლიური საზოგადო კრება. თავმჯდომარეთ არჩეულ იქმნათ თ. ა. ი. მუხრან-ბატონი. შემდეგ კრებას წაუყოთეს ბანკის მართველობის მოხსენება 1896 წლის განმავლობაში ბანკის მოქმედების შესახებ. ანს

მოჰყვა ბანკის ანგარიშის განხილვა. თ. ე. მიქელაძემ შენიშნა: სასურველიაო, რამ ის ფული, რომელიც ბანკისაგან ნაწილ-ნაწილათ, საქიროების დაეწართ, ეძლევა ხარჯათ თფილისის სათავადაზნაურო სკოლას, ერთბაშათ მიეცეს სკოლის გამეკომიტეტსაო. კომიტეტს შეუძლია, ამ ფულის ერთ და ერთ საკრედიტო დაწესებულებაში ბინა მიუწინოს და წელიწადში 800მანათმლის სარგებელი მოაგებინოს. თ. ი. გ. ჰეკეაძემ უპასუხა თ. ე. მიქელაძეს, ეს საგანი ახალია, ანგარიშ არ შეგდება და, წესდების ძალით, ცალკე უნდა იქნეს განხილული საზოგადო კრებაზეო. ამ ათიადე წლის წინათ საზოგადო კრებამ დაადგინა სათავადაზნაურო სკოლას ფული იმ გზით ეძლიოს, როგორც ახლა ეძლევაო. შემდეგ ხანგრძლივი კამათი გამოიწვია კითხვამ მოკლე-ვადიან სესხის ფონდის შესახებ. ზედამხედველი კომიტეტის წევრთა უჩრაველსობისა და ბანკის ვაჭკეობის აზრით, წესდების ძალით არ შეიძლება დაარსდეს მოკლე ვადიან სესხისათვის ცალკე თანხა.

კომიტეტის დანარჩენი წევრნი, აგრეთვე ბ. გ. თარხან-მოურავი დ. თ. სუმბათაშვილი წინააღმდეგ აზრს ადგენენ. ბოლოს, თ. ი. ჰეკეაძის რჩევით, კრებამ გადასწყვიტა, მიმართოს საკრედიტო კანცელარიას ამ სპეკიალურ საგნის ასახსნულათ.

მეორე დღეს კრებას მოხსენდა ღმბტიცდა უკამათით 1897 წ. ხარჯთ-აღრიცხვა. შემდეგ განხილულ იქნა შემდეგი საგანი: გაიცეს თუ არა გძელ ვადაიანი სესხი ეენახების გიროათ. ეენახი ჩვენში სამიედო, კარგი სარგებლის მომცემი ქონებაა, მის გიროათ კი ბანიკი დღემდის შესაუერ სესხს ეერ აძლევს მუპატრანეთ; უნდა ეეცადოთ, მოვიპოეოთ ნება ეენახების გიროათ გძელვადიანი სესხის გაცემისათ. კრებამ გადასწყვიტა: ბანკის მართველობა დაეკითხოს ფინანსთა სამინისტროს იმის შესახებ, თუ რა გეერთა მოეწყოს ამ სესხის გაცემის საქმე; მართველობამ უნდა შეამუშაოს ამ საგანზე დაწერილებითი პროექტი და მოაშველ საზოგადო კრებას წარუდგინოს განსახილველათ.

საზოგადო საქიროებისათვის დანიშნული თანხის განაწილება განიხილა კრებამ და დადგინა, თანხმად ბანკის მართველობისა და ზედამხედველი კომიტეტისა, 1,000 მ., დრამატიული საზოგადოებისათვის გადადებული, არ უნდა მიეცეს მას, სანამ მართველობა არ განიხილავს თ. ერისთავის არხას, რომელსაც 1896 წ. საზოგადო კრებამ ათასი მანათი ვადაუწყეიტა, მისგან გამოგონილმა წყლის შანქანის ვსაუმჯობესებულათ. შემდეგ კრებამ უარჰყო ბანკის მსესხებულთა წინადადება იმ სარგებლის შემკირების შესახებ, რომელსაც დაგირაებულ ქონების პატრანები იხდიან ბანკის მართვა-გამეკობის ხარჯათ. წინანდელზე

ექესი ათასი თუმნით ნაკლებია. ბანკის კრებამ უარყო აკრეთვე დამუშავებელთა წინადადება სხვა-და-სხვა საღაეთების შესახებ.

გვყავს თუ არა ჩვენ საზოგადოება?

(ა. გ. მაიაშვილის წერილის გამო. *)

მს აუარებელი თავაღ-აზნაურობა, რომელიც დღეს 5/6 მანკი შეადგენს მთელი ერისას, არის შთამომავლობა იმ მხედრებისა, რომლებსაც დროთა ვითარების გამო ომის მეტი არა ეღარდებოდათ. ეს ომის წყურვილი ბუნების კანონის წყალობით ისე უნდა გაყენებულიყო მომავალ თაობაში, რომ არა ერთი საუკუნე უნდა დაქირდეს მას, რათა ეს წყურვილი სხვა სასიკადალო ძალათ გადაიქმნას, მით უმეტეს რომ ეს ომის წყურვილი როდი იყო მუდამ წმიდა, სასიკადალო მისწრაფებით გამოწვეული, ხშირათ ქართველს ქართველის სისხლი წყურვდა, აი, ეს გარემოება უფრო აძინებდა ქართველ თავაღ-აზნაურობა ომის წყურვილის გადაქმნას სხვა რამე ერისათვის სასიკადალო ძალათ. ერთ პირობას შევძელი ქართველ თავაღ-აზნაურობის მოქცევა ნამდვილ ნიდაგზე: სწავლა განათლებას. 1) სწავლა-განათლების მიღება საედაგოგო მეცნიერების შესაფერათ, თვისი ხასიათის გადაკეთება, გადაქმნა, მსჯელობის და თვით-მოაქმედების შესისხლ ხორცება,

*) ის. რეკლამა № 21.

1) შემოსუნებულ გარემოებას ისეთი გავლენა ქონდა თავაღ-აზნაურობაზე, რომ მან კერ გამოიყენა სწავლის მისაღება შედარებით უფრო აკრიზირებულად. უწინ თავაღ-აზნაურობას ქონებაც უწყობდა სულს და მთავრობის დასმარებაც. ახლ-აჟსადგომულმა სამეფადლოებამ კი-დეგვც გაასწრო მას, თუმც ბევრი სასიფთო დასვდა გზაზე; მაგ. ქონებრივი სიდატეკე, საკუთარი საწრეთი სასწავლებლების გასხნა. ამ მხრით საკულისხმობა ბ. ჩარუჭაშვილის სტატა საერო განათლების შესახებ ქუთაისის გუბერნიამ („მომადე“ 1895 წ. № XI). სტატისტიკური ცნობებიდან ჩანს, რომ პირველი ადგილი სწავლა-განათლებაში უჭირავს სასულიერო წოდებას (8, 45), შემდეგ სამოქალაქო წოდებას (5, 81) და შესაბამისად თავაღ-აზნაურობას (4, 88), ეს პიროგნტი გამოანგარებულადაა წოდების რაოდენობის დასჯენით. შედარებით იაკე მოკლებს არის თვითღისის გუბერნიამ. აქ შედარებით უფრო სასიფთოა წოდება არის ძლიერ დაქვეითებული, ვინც იაკევი წოდებას ქუთაისის გუბერნიამ.

როგორც ვთქვით, არის ცოტათი მაინც ადამიანის ხელთ, მაგრამ ამას დრო და ხელშემწყობი პირობები უნდა. ჩვენში კი არა, განათლებულ ევროპაში-აც კი სწავლა-განათლებას ორი პირი აქვს: ერთი არის ცრუ განათლება, რომელსაც გული თვითან ვერ დაუხლოვებია, მეორე ნამდვილი სწავლა-განათლება, რომელიც არის გულით გამოზნარი და მცირე სიმძლავრით და სიმართლით აშვენიერებს ადამიანის ბუნებას. ეს ნამდვილი სწავლა ისე გარემოცულია შარავანდითთ, ისე აღსაცხვა სიწმინდით, რომ მოუსპეტ ამ გვარ სწავლით აღჭურვილ კაცს ეკლესია, სარწმუნოება, ის მაინც ეკლესიის მორწმუნეა, სარწმუნოებით აღსავსეა. ამ ნამდვილმა სწავლამ არამც თუ დაშორა განვითარებულ ადამიანს სარწმუნოება (რელიგია), ეს საუკეთესო მზარე ადამიანის სულიერი ცხოვრებისა, უფრო შეაყვარა სარწმუნოება. მეცნიერების სიმართლემ, სიწმინდემ დაიხლოვა და შეირიგა რელიგია; მეცნიერება გახდა თვით რელიგიის საუკეთესო მფარველათ. დილა, მეცნიერება დიდალა, მისთვის ბერნი არიან მოწოდებულნი, მაგრამ მეცნიერების მყარდს შეფარებულნი კი ცოტანი. მისა მიღების და გამოცნობისთვის არის საჭირო მხურავულ გული და გულწრფელი გრძობა, არის საჭირო მანგილი და შთაბეჭდილებიანი გრძობა, ამ პირობებს ქმნიან მხოლოთ კარგი პირობანი, დრო და თვით ადამიანის მხურავულ სტრეილი კეთილი და საქმიანი ცხოვრებისა, არ ჰქონდა ჩვენ თავაღ აზნაურობას ეს კარგი პირობები, ერთ მხრივი იყო ჩვენი ცხოვრება და როდესაც ახალმა პირობებმა თავაღ-აზნაურობას ძველი ერთ-მხრივი ცხოვრების შეცვლა დაევალი, ის პირ-დღებელი დარჩა. შექმნა ახალი დედა აზრისა, ისეთი სულის და ხორცის მდგომარეობისა, რომელიც საჭიროა ყოველი სალი ადამიანისათვის, ცოტა დროს განმავლობაში შეუძლებელი იყო. შეყოყმანდენ სხვა-და-სხვა ევარი მისწრაფებანი, ვერ მოხდა შთანხმება და შესისხლბორცება მათ შორის; ვერ მოხდა მისთვის, რომ წარსულს არ მოუმზადებია ნიდაგი ამ შთანხმებისა, თანასწორობის შესაქმნელათ. და ამისათვის შექმნა ჩვენი ცხოვრება ქარიშხალით სავსე. ქარიშხალი კი სტიქიური ბუნების წარმონაშობია; ის ვანუითხავათ ამსხერგეს ყოველ სასარგებლოს და უსარგებლოს. ამ მოსაზრებას თუ მივიღებთ მხედველობაში, დიდი გარჩევა არ უნდა იყოს თვითღისის და ქუთაისის თავაღ-აზნაურობა შორის. თუ ცოტა გარჩევა არის, ეს გარჩევა გადამეტებული ფიც ტემპერამენტს შეიცავს, რომელიც ქუთაისის ელემენტის მტკბარელებში საზოგადოთ გადამეტებულია. სხვა მხრივ კი არ არის ძლიერ შესაძინევი გარჩევა მათ შორის. თვითღისის ბანკის საქმე-

ების რიგინათ წაყენა არის შედეგი იმ პირობებისა, რომლებშიაც იმყოფება თვლისი. რაოდენიმე ნაწილი მიეწერება იმ პირების ღირსებასაც, რომლებიც განაგებენ ბანკის საქმეებს. მაგრამ ეს პირები დღეს არიან და ხვალ არა. არაჲ თუ ქ. ბანკის გაჯირყებულ მდგომარეობას, ბერიც სხვა საზოგადო საქმის გაქარწყლებას უნდა მოეყოლოდეთ, თუ არ შეიცვალა გონებრივი და ზნეობრივი მდგომარეობა ჩვენი ხალხის მოწინავე ნაწილისა. ამისათვის არის საჭირო შეგნება საზოგადო ინტერესებისა, როგორც თავისი საკუთარი საქმისა; ამისათვის საჭიროა წინამხედველი ჰქუა და ცუდი ენებთა შებოჭვა. თუ ზემოხსენებული პირობები არ გვექნა, არ გვექნა დედა აზრი, რომელიც უნდა განაგებდეს ყოველ ჩვენ მოქმედებას, აზრს საზოგადო საქმისადმი მიმართულს, ამათა ჩვენი იმედო, ამათა ჩვენი ცხოვრება. რას უნდა მოველოდეთ ჩვენი ჩვენი მეკენჭებისაგან, რომლებმაც აეკარგა აზრის არა იცინარა, როდესაც ევრეთ წოდებულნი ინტელიგენტებიც კი უგულოთ ეკიდებიან გუწურელობას და მსჯელობის სიმტკიცეს. ბევრჯერ მინახავს ჩვენ ახალგაზღვრაში, იმ საუკეთესო სტუდენტურ ღროსაც კი, რომდესაც საზოგადოთ ახალგაზღვრა სმიართლის მოტრფილავს, რომ მსჯელობაში ერთხმით აღუარებიათ ახალგაზღვრებს რომელიმე აზრი, მაგრამ ეკნებით კი სხვებზე გადაუწყვეტიათ. ამ მხრით ჩვენი ახალგაზღვრაც კი მხრით იმ ბრბოს გაეს, რომელიც დიდი სისრულით დაგვიხატა ბ. შაიშვილი. ამ გარემოებაშია ჩვენი არა სასიამოვნო მდგომარეობა. ჩვენი ცხოვრება ჯერ-ჯერობით რაღაც განურყვეველ სამყაროს წარმოადგენს. ჩვენმა ჯერ-ჯერობით არ გაცალკეებულა საზოგადოება ბრბო. საგან, ჯერ არ მომადარა, შეება საზოგადოებისა, ჩვენში რომ არსებობდეს შეგნებულ საზოგადოება, ბრბოს უკვე დაეკარგებოდა თვისი მნიშვნელობა, უკუღმართი მოქმედება. როდესაც ჩნდება საზოგადოება, რომელსაც შეუფრია საზოგადო ინტერესები, ბრბოს მაერ მოქმედებას ნიადაგი ეცლებს. თვით საზოგადოება ექვემდებარება საუკეთესო წყევების მოსაზრებას და მოქმედებას. ბრბოს მოქმედება პასიურია, ის მიღებს მას, ვინც საზოგადოების წარმომადგენელია. ბრბო არის მხოლოდ თვისიკური ძალა, რომელიც მოკლებულია შეგნებულ თვითმოქმედებას. როდესაც საზოგადოების საუკეთესო წყევებმა შეადგინეს გეგმა თვისი მოქმედებისა, რომელიც აკურთხა საზოგადოებრივმა აზრმა, მაშინ ბრბოც შეუგნებლათ ემორჩილება საზოგადოებისაგან მოწოდებულ აზრს და მოქმედებას. ბრბოს ფსიხოლოგია, რომელიც უკუტათ მაინც გამოირკვა ამ ბოლო ხანს, ცხადთ კვე-

უბნება, რომ ბრბო ცხოვრებს მიბადებით. 2) ბრბომ რომ აღმიაწურა გზაზე იაროს, მისთვის არის საჭირო რიგინი მავალითება. მავალითები სად უნდა ეძებოს მან, თუ არა საზოგადოებაში და თუ საზოგადოება არ არსებობს, ან შემდგარ საზოგადოებაში არ დამყარებულა თვისი არსებობის პირობების ცოდნა, საზოგადო ინტერესების შეგნება, რა ქნას ბრბომ; ის ისეც ცუდ მავალითებს ეტანება, როგორც ბავში, რომლისათვის სახიფათო მდგომარეობანი და ხშირათ ბიწერება უფრო მიმზიდველნი არიან, ვინამ რიგინი მისწრაფებანი. ხშირათ ბრბოშიაც მოიპოვებიან კარგი მზარერი, გულწრფელობა და სხვა ამგვარი თვისებანი, მაგრამ ამ თვისებების გამოყენებისათვის არის საჭირო სახელმძღვანელო აზრი, რომელიც საზოგადოებაში და მის საუკეთესო წარმომადგენლებში უნდა იყოს. ჩვენი უბედურებაც იმაში მდგომარეობს, რომ არ გვაყავს საზოგადოება, არ გვაქვს საზოგადოებრივი აზრი, არ გვაქვს მისთვის, რომ ჯერ ჩვენი ცხოვრება სიბნელით გავრემოცულია, არუღლია ბრბო და მომავალი საზოგადოება. რაკი სხვა-და-სხვა პირობების გამო არ გავგენია ჯერ საზოგადოება, რა ქნას ორმა-სამმა პირმა, რომლებიც თურდაც ძლიერ თვალსაჩინო შეილებიც იყენ ანლათ დაბადებული და ამისათვის ჯერ ფეს აღდამევი საზოგადოებისა. დიად, საუბედუროთ ჯერ-ჯერობით ჩვენში ვერ ვაზრჩე ბრბოს საზოგადოებისაგან, ჯერ-ჯერობით არ გაჩაღებულა ჩვენში საზოგადოებრივი ცხოვრება, თვინა მაშინ ბრბოც ვადასაყრელი ნავთი როდი შეიქმნებოდა; ის საქმისათვის გამოსაყენებელიც დარჩებოდა. საზოგადოება არ გვაყავს მისთვის, რომ ჯერ არ გავგენინა მისთვის საჭირო ელემენტები. 3) წარსულს ვერ შეუქნია, როგორც კერძო პირებში, ისე მთელ ერში ის ფიზიკური და სულიერი თანასწორობა, რომელიც დიდ მნიშვნელობაშია აჩამც თუ კაცობრივობის სოციალური ცხოვრებაში, მთელ ოკეანულ ცხოვრებაშიაც კი. ჩვენი ცხოვრების არა სანატრელი პირობების შესაცვლელათ დიდი ეწერვის დახარჯვა არის საჭირო, მით უფრო, რომ ახალმა დრომ შექმნა მრავალნი პირობანი, რომელნიც არ უწყობენ ხელს ხალხის ნორმალურ ზდას. ამ არა სასიამოვნო

2) ორი ფაქტორი ამომავალს ბრბოს: მისამკა და შთავსება.

3) შთავსება და მათანსება, რომ მარტო სახმოდლეკლათ და თავის თავის მტრისაგან მოსაგებებლათ შემდგარ ვეფუეს ვეფუე ეწოდება და ან საზოგადოება. ამ გვანი მისხისათვის შემდგარი ვეფუე მრავალ ცხოველებსაც ჰქავს. შე ვეფუდისსებუ საზოგადოებას, როგორც საუკეთესო კულტურულ ცხოვრების წარმომადგენელს.

მოეღწინის მოსასპობლათ არის საჭირო თვით არსებობის პირობების ცოდნა, საჭიროა, რომ უმრავლესობას მაინც შეეძლოს თვისი ენებათა შებოჭვა. ამისათვის აუცილებელია ნამდვილი სწავლა-განათლება, ნების გამტკიცება, შეთვისება სახელმძღვანელო იდე-

ათა, რომელნიც გამოიწვევენ კერძო პირის და საზოგადოების სულიერ თანასწორობას, მაგრამ ამას უნდა დიდი დრო და მთელ აკებულობაში მტკიცეთ გამჯდარი სიკეთის სურვილი.

ე. ვაშაგია.

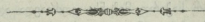
შაკ კუსინის დღეობა.

შიიტების ისტორია.

ქოველ ზოუხულობით სპარსელები იხდიან ჰუსეინის დღესასწაულს, რომელსაც ჰქვია „შახსეი-ვახსეი“, ესე იგი „შახ-ჰუსეინო, ვაი, ჩვენ, ჰუსეინო“ ყველამ იცის, რომ მაჰმადიანები თავის წინასწარმეტყველის სიკვდილს შემდეგ ორათ გაიყვენ. ერთი ალიარებად სუნნას, ესე იგი ყორანს გარდა კიდევ მაჰმადის დედისგან ზვირ ვაძმონაცემ მცნებებს, ერთამც მისი შვილისაგან გავონილებს და დახსოვბულებს. ამ პარტიის მეთაურათ განბა მაჰმადის დედა აეშა. მეორე პარტიას თვით მაჰმადის სიძე ალი თაოხანობდა და უარს ჰყოფდა მაჰმადის დედის ზვირ გადმოცემებს. ის მტკიცეთ იღვა ყორანის მცნებაზე და ამტკიცებდა, რომ გარდა ამ წმიდა წერილისა, სხვა ზვირ-გადმოცემები, ყოველივე მოგონილია და მაჰმადის სარწმუნოება ვერ შეიწყურებლს, აღის მიმდევარებს დაერქვათ შიიტები. ამ სახით ალის მიმდევარნი, აწ შიიტელები, არიან სპარსელები; ხალხი სუნნები ოსმალები.

აეშას საშინლათ ძულდა ალი და, მაჰმადი რომ მიიცივლა, ალის მაგიერათ აბუ-ბექტირი აარჩევიან ხალიფათ, მერე ომარი და ომარს შემდეგ ოსმანი. წყნარი ხასიათის პატრონი ალი მოვირდა სისხლისღვრას და ქალაქ მედინიდან გადასახლდა სპარსეთში. მან აირჩია თავის სატახტო ქალაქათ კუფა. მი.მა მომხრეებმა, მოთმინებიდან გამოუყანილებმა ოსმან ხალიფის დეერულეებით, იხელთეს დრო, თავს დაესხენ ოსმანს და მოკლეს. მაშინ სასტაკო ხასიათის პატრონმა აეშამ მოუწოდა ასურეთის მთავარ-მართებელს მოაიყოს და სახელგანთქმულ მხედართ-მთავარს ამრუსს, რომ ალი დამარცხებინათ და შიიტის სარწმუნოების აღმსარებელი მოესაოთ, მაგრამ მხენ ალიმ ყოველ ბოძოლაში დააპარცხა თავის მტრები და დამორჩილა ისინი. რაკი ძალით ვერა უყვესრა, ვერაგობით დაესხენ თავზე ბოროტვანმხრახველები და ხანჯლებით დაკვებს. ალის დარჩა ორი შვილი ჰასანი და ჰუსეინი. სპარსელებმა უფროსი გამოაცხადეს ხალიფათ. მაგრამ ჰასანამ უარი თქვა და წავიდა მედინაში, სადაც რვი აეშას კაცებმა მოწამლეს; მაშინ ჰუსეინი დიბარეს მექის ქალაქიდან კუფაში. ცხაზე ჰუსეინის და მის ხლებულებს ჰქონდათ ერთი დიდი უწყული უდაბნო გადასავლელი. დაღლულები ჩამოხდენ ცხენებიდან მოსასვენებლათ. ამდროს უცრათ მათ დაცვა მოაიყოს მიერ გავაჟენილი მდევარი ვჯარი და სულ ერთიანათ დახოცა ისინი. ჰუსეინი ლუკმა ლუკმა აქციეს. ამას შემდეგ იგი სპარსელებმა ჩარიტებს წმიდა მოწამეთ და დღე მისი მოკლისა დღესასწაულათ დადეს. მას აქეთ ყოველგან იკრიბებიან

მრავალი სპარსელი მოლოცვლები ამ დღეობაზე, და მეს ათევენ მენტებში (სამოლოცველობში) და მეორე დღეს ახდენენ ლიტანიას. ამ ლიტანიის დროს ყოველი სპარსელი წელამდის ვატიტელებულია, ტირის ხმა მაღლა, იცემს თავზე და ტანზე იარაღს, უხვთ ჩამოჰქექუს სისხლი ათასნაირი ჭრილობიდან და იძახის „შახსეი ვახსეიო“, (ვაიმე ჰუსეინო, ვაიმეო!). ერთი აქ დახატული ნახატოვანი წარმოადგენს აშანირ აშავს მერვის ქალაქში.

ი მ ა ს.

ინდა რომ შეღწახთ ვინაზრო
 რკმლები წუძე მდუღარე,
 კაღბით ისარი, რომლითაც
 გამომიყ გულა შუქსარე.

მას ვაჟიშვინო, რაც შენგნით
 ტანჯვა, წამება, მინახეს
 და შეხი სიყვარულის რქქეს
 დღემდის ფარულთ მინახეს.

მინდა, რომ გადავკეთო
 ამ გულის წულუღა შიირათ
 და მითი გონიბობის სიამეში
 გიქუერო ათას-ნაირათ.

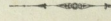
იქნება შემიარაღებდი
 მამინ შე შენთვის სხუელს,
 შენგან დარჩენულს, ანცა შეკადრს,
 აღარც ცოტალებში რქულს.

მინდა, რომ შენთან ახლო შეიკავი
 შუკიდეს მე რურფა თფალები,
 მათ რომ სასმილათ სეკუბოდენ
 გულს მათი ნაჰყრწყალები.

მაგრამ მისი დიხს ვინ გამხდის!
 შე განა ბუნდიანი ვარ?
 ეს აზრი წამდვას სიფიცხაეს:
 რა შენი შესაფერა ვარ!

მამ რაღათ უნდა გამოიყავა
 გონიბობა რომელსაც ვყვარებდი,
 ვიპას ამ სასუკლოთ მივადე
 ტვინთ მისეუ გუპას ვარდადი!

რუს იქუელი.

კრიტიკული შენიშვნები.)

(მოსკვის გველეხი, ანუ სასარგებლო ცხოველები და ფრინველები, შუდუნადი იაკობ გოგებაშვილის მიერ, ოც-და-სუთი სურათით, თბილისი 1896 წ.).

გველ ეს ზღაპრები მოგვითხრო ი. გოგებაშვილმა იმის მაგივრათ, რომ აშკარათ ეჩვენებინა მკითხველებისათვის, როგორ უნდა განაწიონ შხამიანი გველი უშხამოსაგან. ამით ავტორი მიალწვედა ორ საჭირო მიზანს: აღძრავდა ადამიანში ცოდნის სურვილს და მეთვალყურეობას და მომეტებული წილი მცურავებისა განთავისუფლებოდნენ დევნისაგან, რადგან ამით შორის მოპოვებიან ადამიანის „მეგობარნი“, როგორც, მაგალი, ანკაზა გველი, გველ-ხოკერა... ჩვენი ფიქრით, ი. გოგებაშვილს აქ უნდა შემოეტანა ანაირი ცოდნა. შხამიან გველს ძალიან დიდი ყბა აქვს; ზედა, მეტათ მოძრავ, ყბაში აქვს წვრილი, ბასრი და მოკაუჭებული კბილი, რომელსაც მთელ სიგძეზე მიილი აქვს; ამ კბილის ძირში და თვალის ახლარს ძვეს ტოპარაის მგზავსი ერთი ჯირკვლი (жа́рца), სადაც შხამი იკრებიება. რადგან გველი საკებნათ მიეარადება ეისამ, მაშინ ამ ჯირკვალს დაწვეება კბილის ძირი, რომლის გამო საშხამე ჯირკვლიდან გადმოიღვრება კბილის მიღში შხამი და ჩაღის ნაქებში; ამ გვართ იშხამება ადამიანიც. ამასთანავე ისიც უნდა იყოს დაწერილი, თუ როგორ უშველონ დაშხამულს... დავითანმით ავტორს, რომ ზღარბს შხამიანი გველებს ხოცვით დიდი სარგებლობა მოაქვს ადამიანისათვის, თუმიც აქვე უნდა შევნიშნათ, რომ დაჭრას საფრცხლეს უსწობს აგრეთვე უშხამო და გაცისათვის სასარგებლო გველებსაც. განა ამით ის მტკიცდება, რომ ზღარბი მოსაყლის მცველია? სრულებითაც არა. შხამიანი გველების ხოცვაში ის საშხამური მიუძღვის ზღარბს, რომ იგი იცავს საზოგადოთ ცხოველების ჯანმრთელობას და არა მარტო ადამიანისას. გარდა ამისა, ჩვენ ქვეყანაში შხამიანი გველი მეტათ ცოტად და ცდილობს კიდეც, რომ ადამიანთან შორს იყოს, ასე რომ არა თუ ჩვენი ქვეყნის ხალხი შესაძინებათ ზიანდება შხამიან ქვემჭრომისაგან, არამედ შინაურ საქონლისათვისაც მეტათ მცირე ზარალი მოაქვს ამ ცხოველს. შირაქში, სადაც მრავალი საქონელი ტრიალებს და შერადრებით ბევრი ქვემჭრომები, მთელ ფერაში ან გრესით, ან ორს თუ იპრებით დაშხამულს გველისგან; ბევრჯერ აცრ ერთი ან მოიპოვება. ინდოეთში და სხვა ამგვარ ქვეყნებში დიდი მნიშვნე-

ლობა აქვს შხამიან გველების გაწყვეტას, იმიტომ რომ იქ ბევრი ხალხი იხოცება ამ ცხოველის შხამისაგან. ეიმორებით, რომ ჩვენ ქვეყანაში თითქმის ზარალი არ მოაქვს გველს ადამიანისათვის, ასე რომ აქ ზღარბის მნიშვნელობა იმდენით ვაზნადებულია, რამდენიცკი შეუძლია თავდაუტყურელ ოცნებას, ეს ოცნება დემტრის სულის თვისებაა... მაშ, რაში მდგომარეობს,—არ იკითხავს მკითხველი?—ზღარბის მნიშვნელობა, როგორც მოსაყლის მცველისა, ამ კითხვის საპასუხით ი. გოგებაშვილს ცნა გვერდის მანძილზე მოჭყავს შესალოთ სუთა სტრამონი, ისიც დიდა ნაყოფით. „ზღარბები—მოგვითხრობს ავტორი—სხვა სიკეთესაც გვძენინდენ: მრავალ-ძარღვას და სხვა ევნანების მავნე ზალახებსა (თუ ევნანების სხვა მავნე ზალახებსა) ძირიანათ სისხრიდენ და ძირებს უტყმინდენ, ასე რომ მუქით მმარგვლელები გამოადნენ. მაგრამ ყველაზე მეტ სიკეთეს იმითი გვიშვრებოდნენ, რომ კატებსაგით (?) იტვრდნენ და ქლელტდნენ თავებსა, ამ ყნის და ევნანის მტრებსა“, აი, ის ფაქტები, მისაზრება, რომლითაც ი. გოგებაშვილი ცდილობს დაუმტკიცოს მკითხველს, თუ მოსწავლს როგორ იცავს ზღარბა. არ ვიცით, მკითხველი როგორ ფიქრობს ამ ამონაწერ ადგილის შინაარსის შესახებ, მალოთ ჩვენ კი უკმაყოფილონი ვრჩებით: ეს მეტათ მცირე მასალა, „დღევნილი მეგობრის“ პატრიარხობის ახალგენათ. ზღარბი თავებს კატსაგით იტვრსო—ამბობს ავტორი; ამისთანა ცოდნა უკოდინარობასთან ახლოა და ზადებს ადამიანში დიდ ექვს. ვამბობთ ამას იმიტომ, რომ ზღარბი ყოველ მოკლებულია სიმარღეს და სიარულის დროს ხნაურებს კიდევ; ასეთი ცხოველი ადვილათ ევრ დატყრს თავს და მისი, ეითომ-და,—თავებს ქლელტსო—უსაფუძელო და უზომოთ ვაზნადებული ფაქტია..¹⁾ ზღარბი არის - როგორც ზემოთაც ითქვა—მწერის-მჭამელი ცხოველი, ზღარბის უმთავრეს საკვებ მასალას კბილები მაინც გაუშინჯვით შეადგენენ მწერები; სწორით, ამ მოკლე ნაშთი უნდა ექებდეთ ჩვენ ზღარბის მნიშვნელობას ჩვენთვის. მხოლოდ არა თუ შემთხვევაში საჭიროა, რომ დაეცასხელოთ არა თუ მარტო მწერები, არამედ მათი მავნელობაც, ე. ი. რას აენებენ ისინი. მაშასადამე, ზღარბის უმთავრესი სარგებლობა კაცისათვის მდგომარეობს იმაში, რომ ის აწადუტვრებს მწერებს, მცენარეების მტრებს. ამაზე ორი სიტყვა მაინც ეთქვა ავტორს, თუ არ მივიღებთ მგველეთაში ერთს ნახატს, რომელიც უფროთ მოგვითხრობს, რომ ზღარბი თავის მწეილებით გვირიელათ შექცევა ხოლ-

¹⁾ თუგა ზღარბს უყავს, რომ თავით ისაფხმოს სოფელს, მაგანამ...

*) ის. „გველი“ № 21.

მე ქიებს, ან მატლებს (გუსენიპა). ი. გოგებაშვილს უნდოდა დამტკიცებინა, რომ ზღარბი მოსჯელის მკვლელები; ამის მაგიერათ იმან გვიჩვენა, რომ ზღარბი ცხოველების სიგატის სველია. ამაზე იტყვიან: **ЖЕНТИЛЬ ВЪ ВОРОУ, А ПОПАДЪ ВЪ СУКЪ!** ეს ასე...

III.

ჩვენ ზემოთ ვთქვით, რომ წიგნს არაერთარი სისტემა არა აქვს. რის გამოც ზღარბს შემდეგ ლაპარაკია ჩამოგდებული ჭოტზე. მაგრამ ისიც უნდა ითქვას: ზღარბისა და ჭოტის შემეფართებელი კავშირის ნიშნით ფარშეენავის სურათთა მოათესებელი წიგნში... ჭოტზე („ფრთიანი კატა“ — ქართველები ამ ფრინველს ამ სახელწოდებით არ იცნობენ), იმ განზრახვითვე ლაპარაკობს ი. გოგებაშვილი, როგორც ზღარბზე; იმის აზრით, ჭოტი რომ არ დაბადებულიყო, კაცობრიობა არა თუ მოაღწევდა დღემდის თავის სწავლა მეცნიერებით, ლიტერატურით და მრავალი სხეთაც; არამედ დედამაწის ზურგიდან სრულებით აღმოებუნებოდა. გარდა ამისა, მკითხველი ითვისებს იმ აზრს, ვითომ ყველა იმ ცხოველებს, რომელნიც არიან მოათესებულნი ი. გოგებაშვილის წიგნაკში და რომლებიც სარგებლობაზე საუბრობს იგი, — ერთგვარი და თანასწორი სარგებლობა მოჰქონდეს ადამიანისათვის. ეს უმეცრისათვისაც კი ცხადია, რომ ცხოველებზე ამგვარი შეხედულება მტნარი სიტყვეფა. მეცნიერებს ხომ უკვე აქვს შედგენილი აზრი, მაგალ., ფრინველების რომელი ჯგუფი უფრო სასარგებლოა კაცისათვის... ზღარბზე ლაპარაკის დროს ითქვა, რომ ცხოველების სხეულის აგებულებაზე უეჭველათ უნდა მოახდინოს ავტორმა ლაპარაკი. ცხოველის სხვა და-სხვა ორგანოს (ტანის მოამქმედი კერძი) იმდენათ უნდა შეეხოს მწერალი, რაოდენათა მოითხოვს თვით საგნის საუბარი. ამას ისიც დაურთეთ, რომ მკითხველისათვის მეტათ საინტერესოა ცხოველის ბოლოლოგიური მხარი, რასაც თითქმის სრულებით მოკლებულია აღნიშნული თხზულება; პირიქით, უმნიშვნელო და ზღაბრული მასალა კი ბევრია!... ჭოტს, როგორც ღამის ცხოველს, მეტათ განვითარებული აქვს ორი ორგანო: თვალი და ყური — მხედველობა და სმენა. ჭოტის თვალი ი. გოგებაშვილი ეხება ცუდკრით, ოდნავ; ასე რომ მკითხველი ვერაფერ კოდნას იძენს. სმენაზე ხომ ერთი სიტყვეც არ არის ნათქვამი — თითქოს ჭოტს სმენა სრულდებით არა ჰქონდეს. გავება იმისა, თუ რათ ნადირობს ჭოტი (და სხვებაც მისებრი) მხოლოდ ღამე, ეს, რასაკვირველია, უფიცი კაცისათვის მეტათ საინტერესოა კითხვა და ცოდნასაც შეძენს მათ. ი.

გოგებაშვილი ამის მიზეზს ხედავს — თვალის თვისებაში; ეს მართალია, მაგრამ ისიც მართალია, რომ ამას ახსნაც უნდა. ავტორი თვალის ამ თვისებას ხსნის ნახევრათ. ვაშობთ ამას იმიტომ, რომ ავტორმა არ გამოაურკვია მკითხველს ის, თუ რატომ ვერა ხედავს ჭოტი დღისით. ხომ არიან ისეთი ცხოველები, რომელნიც ნადირობენ არა თუ დღე, არამედ ღამეც; მაგ., კატა, ლომი, მგელი... ავტორი ამბობს: „თვალს (ჭოტის) უზრმავეებს მზის შუკი და დღისით ხეირიანათ ეკრას ხედავს. ღამით კი თვალის ბაიები ისე უგანინებდება, რომ ერთი ვარსკვლავის სინათლესაც სკამარისა მისთვის, რომ ყველაფერი კარგათ გააჩინოს“. ი. განა მკითხველი ამ ახსნადან განმარტებულ და ბოლოობითი ცოდნას გამოიტანს? ჩვენის აზრით, არა. ავტორს უნდა აღენიშნა ჭოტის თვალის შემდეგი თვისება: ამ ფრინველის სახედველ ორგანოს შეუძლია ბაია ძალიან გაავანებროს, ხოლო იგი მოკლებულია მოპირდაპირე თვისებას, ე. ი. საჭირო ზომამდის ვერ დაუპატარავებია თვალის ბაია. აქედან დაისკვნება, ის რომ ჭოტის (სახედადოთ, ღამის ფრინველების) თვალის ბაია დღისითაც თითქმის იმოდენა რწმუნა, რამოდენიც ღამე. რადგან თვალის ბაია დღისა და შეუძლია კიდევ გაავანებროს, ხოლო დამკირება კი არ შეუძლია, ამისათვის თვლი ითვისებს მეტათ უხვ სინათლეს და დღისით მეტათ მკირეთ ხედავს. ავტორის აზრით კი, „ხეირიანათ ვერასა ხედავს“ ი. „ხეირიანათ“ ამ შემთხვევაში უაღვილია: ნიშნავს მეტს, ვინც ქვეპირიტება მოითხოვდეს. რომ მომეტებული სინათლე თვალს კარგა დანახვას უშლის (შეიძლება, თვალმა იმოდენა სინათლე მიიღოს, რომ დაბნევედეს კიდევ), ამის დასამტკიცებლათ ავტორს უნდა მოეყვანა კაცის ცხოველებიდან რამდენიმე ფაქტი. ჩვენ ამას ახლა არ შევეცებით. პირიქით, ღამით ჭოტი — თვალის აღნიშნულ თვისების გამო — ითვისებს საკმარის სინათლეს თავის ცხოველების დასაკმაყოფილებლათ. ამის შესამოწმებლათაც შეიძლება მივთხოთ მკითხველს კაცის ცხოველებთან მოკლებულობა; მაგრამ არც ეს არის საჭირო.

ერთი მეტათ საინტერესო ადვილია ჭოტზე საუბარში. ჩვენ ამაზე ახლა არას ვთქვით, ხოლო მივცემთ რამდენსამე შენიშვნას. ავტორი გვიხსნის (გადმოულოა ფოხტლან): ადამიანი იმიტომ დღენს ჭოტს, რომ ამ ფრინველს სიკვდილის მიზეზათ თვლის; იმასაც განმარტებს, თუ როგორ მიადრია ადამიანმა ამ აზრამდის, ე. ი. მოჰყავს ფსიხოლოგიური ნიადაგი ამ ცრუ-მარწმუნეობისა. ამგვარი საუბარ-

2) ჩვენი ხალხი არასოდეს არ ღვენიდა ზღარბს, განა ჭოტსა. ეს ცილის წამებაა...

რი იმითი არის (სხვათა შორის) საყურადღებო, რომ არღვევს ადამიანის ცრუ მორწმუნეობას, რაიც ვაუ-ნათობებელ ხალხში ბლომათ ვაერცკლებულია. ნუ თუ სინათლე უეჭველათ საქარო იყო, რამ ჭოტი კაცის სახლთან ახლო დაბადებულიყო? ყვეის (დღი-სით), მელის (თუ ვინდ დღისთაც) ჩხვილს, ძაღლის ყმილი და სხ. რათ უყურებს ადამიანი, როგორც სიკვდილის მხეხს? განა ადამიანს შხოლოთ ის ახ-სიეს თაისი ცხოვრებიდან, რაც ვაებას ნიწნავს?.. ამ კოთხებით ჩენა გესურს ეთქვათ, რომ მარტო ის ახსნა არა კმარა, რომელიც მოჰყავს ფოხტს ამ ცრუ-მორწმუნეობის ასახსნელათ. ხოლო ამ წიგნაკისთვის კი მოყვანილი მოსახრებაც საქმარისია: კაცმა ამაი-რათ შეადგინა თაისი აზრი ჭკარის და სხვა ამავერ ცხოველების ბოროტ განზრახვის შესახებ... ქეშმარ-ტება მიითხოვს, რამ ჭოტზე საუბარი მივიღოთ, როგორც საუტეთესო ადგილი მივლ წიგნაკში; მკითხ-ველს ამისთანა საუბარი უეჭველათ სარგებლობას მოუტანს. ხოლო დანარჩენი მასალა რამ გავვერ-ჩია, 3) ამაზე ვეტყუადით იმასვე, რაც ეთქვით ზღარ-ბის შესახებ. ეს მასალა ზღაპრულია, ფუჭია, უფარ-გისია. აეტროს რამ სარკლებით არ დაბეჭდა ეს წიგნაკი, მკითხველი საზოგადოება კი არ წაიგებდა, პირიქით მოკებაში დარჩებოდა: ქეშმარიტებას მო-კლებულ და ზღაპრულ ცოდნას არ შეითვისებდა, ფულს არ დახარჯავდა, დროს არ დაჰკარავდა... ი. გოგებაშვილს ერთი მეტათ შესანიწნავი აზრი დაჩე-მებია, რომლის უყურადღებოთ დატოვება შეუძლე-ბელია. ჩენ ეველას გვეგონა, რამ მეტათ ძნელი საქმეა იმის გამოჩეკევა, თუ რამში მღვამარეობს იდეალი, რომელსაც უნდა წებაძის ადამიანმა; ჩენ დღემდის დარწმუნებულნი ვართ—ჩენ-და სამწუნ-როთ, — რომ მეცნიერებაში არ არის ვადარით გან-მარტებული ის კანონები, რომლებზედაც უნდა და-მყარდეს კაცობრიობის პროგრესი. რა არის თვით პროგრესი—ამაზედაც ხამ დღი უთანხმოება მწე-რალთა შორის. ჩენ-და საბედნიეროთ, ი. გოგება-შვილმა აღმოაჩინა ის იდეალი, რომელსაც უნდა ემორჩილებოდეს, ჰმადიდეს ადამიანი, თუ თაისი კე-თილ-დღეობა სურს... კეთილ-დღეობა ეს არა სურს? ვაოცებთ იკითხავს მკითხველი. ი. გოგებაშვილი ამბობს: თუ ადამიანმა წაბძა ტრედის ხასიათსა და წეწობასო, მაშინ ადამიანს კარს ნეტარების მეტი

არა მოადგება—რაო... აი, თუ გნებათ: „მტრედის ხა-სიათისა რამ იყენენ ადამიანები, დღეები და პატარები, მთელს ქვეყნეარებაზე გაქტრებოდა (?) შვიათა და მტრობა მოისხობოდა, (?) სათი და საყვარული გამეფებოდა(?) და ქვეყნა აიესუბოდა სიმედიით, სიტკბაუბით, ბედნი-ერებათ(?)“.. განა ამაზე მეტი კეთილ-დღეობა, ნეტარე-ბა... საქაროა ადამიანისათვის?!. ხოლო ი. გოგება-შვილს უტრში უნდა წუთხურწულოთ: რატო არა ხართ „უმანკო, ვითარცა მტრედ“, მაშინ ხამ თქვენ გონებას, წეწობას მიენიჭებოდა ის თვისებანი, რა თვისებებებსაც შეიძენდა მთელი კაცობრობა ტრედის წასაძით,—თქვენევე აზრით?!. ამას აღარა ეხსნით, რაკი საიდუმლოთ ეკითხეთ... აეტროს ამეგარმა მო-სახრებამ წარმოგიდგინა შემდეგი სურათი ძველი აღთქმიდან: თვალ-წინ ავემართა არარატის მთა, კი-დობანი და ნოე. ნოეს წინ ბართით ნისკარტში ტრედი, რომელმაც დარწმუნა პატრიარქი, რომ დედაშიწა დამედიდაო. ნოემ, რასაკირველია, ბევრ ხანს იქადავა იმის შესახებ, თუ რა მაღალი ვანების და ზეიობის მექონეა ტრედი და ეს ქადაგება გა-დასკა შთამომავლობას. შთამომავლობამ არ უტყუე-ნა პატრიარქს: მე-XIX საუკ. დამლევს ი. გოგება-შვილმა გაიმეორა ისევე ის, რაც „მას ქამსა შინა“ თქვა ნოემ ტრედის შესახებ...

ი. გოგებაშვილს რამ ბუნებისმეტყველება (სა-ზოგ. მეცნიერება) ზედ მიწენით შეესწავლა, მაშინ ამისთანა უთავბოლო და უსაფუძვლო დაპარაკს არ დაიწყებდა.

ტრედი მაინებელია ადამიანისათვის (მარცკელეუ-ლობას ქამს), ამისათვის დღეიანი უნდა იყოს ი. გოგებაშვილის აზრითაც, თუ უნდა რამ ლოკიკური ნიადაგი არ გამოეცალოს ფეხ-ქვეშიდან...

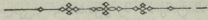
დასასრულ ამ წერილისა უნდა ითქვას, რამ წიგნაკი ახდენს მკითხველზე ცულ შთაბეჭდილებას; მკითხველს გამოჰყავს ის აზრი, რომ ი. გოგებაშვილს მეტათ ცოტა შრომა, ცოდნა მეტძენია ბუნების-მეტყველებიდან, მეტათ ცოტა უშრომია; ამას ვა-მა წიგნაკი უხებირა შინაარსისა გამოდა და იმათ არა დროს, რამ წაიკითხოს ადამიანმა. ჩენ დარწმუ-ნებული ვართ, რამ ეს წიგნაკი რამ ბოლომდის გაიშიჯოს, ი. გოგებაშვილს დარჩება ჭოტი, ისიც ფრთა მოკვეცილი...

„ახლა ვებტავთ ამ ახალ წიგნსა, რომელსაც მოჰყვებიან სხვა წიგნებიც ბუნებისმეტყველებიდან, თუ ღმერთი შეგვეწია“-ო,—ასე გვაუწყებს ი. გოგე-ბაშვილი. ღმერთი კაცს არ შეეწევა, თუ კაცმა არ იშრომა და ნამდილი ცოდნა არ შეიძინა. ჩენ მა-

3) რამქნათ სკრელათ უეჭვებდა ი. გოგებაშვილი თავის შრომას, სხვათა შორის, ჩხის აქადანაც, რამ წიგ-ნაკში მოთახესებდა ზოგეით ცხოველების (ფარმე-განგი, ირქი, კურდღელი) სურათები, რომელმაც აწვი-თანი დამოკლეულება არ აქვთ წიგნაკის შინაარსთან.

ინც ვერჩევთ ი. გოგებაშვილს, რომ ბუნების მეტყველებას სრულებით თავი დაანებოს, აქ ეგრას გააწყობს...

ფ. აბაშვილი.

მეც თან წამიყვანეთ.

(დასასრული *).

ოაგონდა ბაბაღეს თავისი პაღეს; თავისი ქმარი სოსიკა როცა ცოცხალი იყო, როგორ შეგზაროდა თავის ერთ-ერთ ვაჟიშვილს და მის მომავალს... მაგრამ შეუბრალდებლმა სიკვდილმა მოაუღო ბოლო სოსიკას, როცა ჯერ თავისი პაღელე ხუთის წლის ჰყავდა და სალომე კი სამისა. იმ დღის შემდეგ ბაბაღეს თვალზე კრემლი არ გაემზარა, და მის ჯანს და ღონეს არ დაუხვეწია. სულ ქვეყნის მოსამსახურებაში და ბატონების პურისცხოზა-რეცხვაში ირთმედა სულს. თუმცა ძალიან იღალტებოდა ბაბაღეს, მაგრამ მაინც კმაყოფილი იყო, რომ თავის შვილებს ხედამდა მადღრებს და ერთი ლუკმა პურისთვის სხვას არ შეცქეროდენ ხელში. თვალშიწინ წარმოუდგა ის დღე ბაბაღეს, როცა ბატონიანთვან, პურის გამოსცობას შემდეგ, თბილი პურებით ილიაში მოეშურებოდა შინსიკენ, სადაც წინ პაღეს და სალომე მოეგებებოდენ და იმას ილიიდან სათითაოთ გამოაკლიდენ თბილ პურებს. ოჰ, რა სიხარულით შეექცეოდენ თბილ პურს ბავშვები და ბაბაღეს რა სიამოვნებით შეცქეროდა იმათს..

მოაგონდა ბაბაღეს ის დღე, როდესაც ნათლის რჩევი, ამ ხუთი წლის წინათ პაღეს იმან ქალაქს გაატანა ღურგალთან მისხარებლათ. ნათლიაც მალე მოუკვდა პაღეს, და თითონ კი ვიღაცა ოსტატის ხელში დარჩა, რომელიც ეგრე ადვილათ არ აძლევდა სახლში წასვლის ნებას. ბაბაღესთვის თემცა ძნელი იყო ამდენ ხანს თავის ნუგეში პაღეს უნახობა, მაგრამ ყოველისფერის ითმენდა, ოღონდ კი იმისი პაღეს ხელობის კაცი გამოსულყოფა. თითონ კი ჯერ კიდევ ჯან-ღონით სასევ განავრძობდა თავის მხნეობას და ცხოვრებდა სალომესთან ერთათ. ახლა კი ეს სამი თვე არის რაც ლოკინათ ჩავარდა, მოარჩენის იმედი აღარაეისა აქვს. თითონ ბაბაღეს იმედ გადაწყვეტილი ყოველ დღე სიკვდილს მოეღოს და მხოლოთ ღმერთს იმასა თხოვს, რომ პაღეს ერთხელ კიდევ ნახოს.

თუმცა რამდენჯერმე შეუთვალეს პაღეს დედის ავთმოყოფობა, მაგრამ გულ-ქვა ოსტატს აზრათაც არ მოსდის პაღეს სახლში ვაგზავნა.

აი ახლა კი, როდესაც ერთხელ კიდევ შეატყობინეს დედის უქანასკნელ დღეში ყოფნა, პაღეს მოსეღა შემოუთვალა.

ბაბაღეს ყოველი წუთი, ყოველი ჭამი თითო საუკუნეთ ეჩვენებოდა, მთელი დღე კარბისკენ გაიქცირებოდა, ყოველ ფენის ხმას და მოძრაობას გათვაცივებით ადენენება თვალ-ყურს. სალომემ ხომ ეს დღე სულ კარში დააღამა. ვაცქეროდა თავის საყვარელი მძის გზას, მაგრამ ამათ. ქარი კი თან-და-თან ძლიერდებოდა. ჰქარს მძლოფრათ და ლასტის გუჯრ-რუტობიდან შეგზიღება ბაბაღეს სახლში ნამქერს. დაღამდა; კარში დიღინარა ფეხის-ხმა მიწყდა და სოფელი კიდევაც ძიღს მიეცა, მაგრამ ბაბაღეს კი, შვიღლის ლღდინით გამსჰვეალულს, ძიღი არ ეკარება.

სალომე დღე ხნის ლღდინით თე-მობუზრებულ და სიციღისაგან შეწუხებული მიწყა დღის გვერდით ლოკინში და ხეინიყა ამოუშეღა. შუა ლამეც გახდა, ბაბაღეს ჯერაც არ ძინავს.

— „აუღუ“ — მოესმა ბაბაღეს ძაღლის ყმუიღი, რომელსაც თე-მესაფარი ეერსად ევოყა და გარედან მოწოღოღიყო შიგ კარებში; სიციღისაგან და თეღლისაგან შეწუხებული ყმუღადა, რომ სახლში შეეშევა პატრონის.

— გაცი, გაცი, შე სამგლეს; შენი თავი გადაიტანე. — გამოიძახა შიგნიდან ბაბაღემ. ძაღლის ყმუიღის გაგონებაზე, რომელიც იმის ფიქრით ცული ნიშანი იყო, ბაბაღეს მოაწეღა სეღდა და გულმა უფრო წუხიღი დაღუწყო.

„რო მართლა წამიღიდეს და ამ ნამქერმა აუტეხოს რამე?! არა, უწინ ხემი დღე ვაქერეს! — ძაღლის ყმუიღისაგან აშლიღმა ფიქრებმა გაურბინეს თავში და სულ ერთიანათ მოშღეს ბაბაღეს. გათენდა. ქარიც მიწყნარდა.

ოღენავ გამომბჰუტაღი მზე თოვლზე თვალებს უქრელება დაღამიანს. მთელი სოფელი რაღაც მოძრაობაში იყო. დიღდ თუ პატარა, ყვეღა ბაბაღეს სახლისკენ მისწრაღოდა და ერთმანეთს რაღაცა შესახარა აშბავს უამბობდენ.

— ე რა აშბავია ჰაწი. — მოსეღის უმალ დეკითხა მიხა იქ მყოფენ, რომლებიც პაღეს გემას ურმიდან იღებდენ.

— უბედურება, ბიჭო. უბედურება!.. უპასუხა ერთმა და პაღეს თეღ გადასავღის მოუყეღა:

— გუშინ ერთათ წამიღვეღით ქალაკიდან, ი ოხერი ქარი ამოგეღივარდა, მე კი ვეღარ ვიარე, საქო-

*) იხ. „კვლეღ“ № 21.

ნელი შემებრალო. თეთრ ღუქანში დედქი, ამ სა-
ცოდეს ეცხვეწე და არ დაიშალა: დედა ჩემი ძალაან
აეთ არისო და მინდა ცოცხალს მიუტყწროყო. დი-
ლას სანამ არ იყუჩა ქარმა ვერ ვაგებდე წაოისელო.
როცა ამოვიარე, გზის პირას დაენახე ვაჭრებული
ნამჭერი და ადამიანის ხელი თითკი ანუგებთ ვისმე
ჩაეტანებინოს; მიველ და, ღმერთო, ეს უბედური კი
დაშენდა!..—მიხას ამის გავონებანხ ტანში ქრუანტელ-
მა დაუარა, და თვალემიდან მღულარება გადმოაკვი-
და.

— ბაბაღე?..

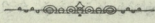
გაშეშებული პავლეს გვაში ოთხმა ქულ-მოხ-
დილომა გლენჯა შეუტანა და...

— შეილო!..—ოცოტა განცვიფრების შემდეგ წა-
მოიღმეულო და გაშმაგებული ზედ დავმხო...

სალომე, რომელიც დედას მიხას მამასთან პავ-
ლეს ამბის შესატყობათ ვაგვანა, შემოვიდა და სა-
ყვარელი დედა და ძმა რომ უსულლოთ-ერთათ დაწ-
ყობილი დანახა, შუაში ჩაუფარდა:

— მომკალით, გენაცვალეთ, მომკალით!.. მე
ვილასთან მარჩენთ?.. მეც თან წამიყვანეთ!..—საში-
ნელი ხმით გაიძახოდა და თან დედას და ძმას ჰკოც-
ნიდა...

მთის ქაღი.

დაკარგული ხელ-ნაწერის გამოც.

(ასახვანდა პოეტს გოჩა-ჟიხიაშვილს).

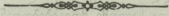
მ ორი-სამი წლის წინათ ერთმა ახალგაზდა
პოეტმა სხვისი დასმარებით მთხოვა, რომ მის
სი ლექსები დამებეჭდა და ჩემი ხარჯით გა-
მომეცა. ლექსები ენახე, მაგრამ სუსტი გამოდგა, რო-
გორც პოეზიის მხრივ, ისე შინაარსის, მე ვუთხარი
ახალგაზდა პოეტს, რომ ჯერ იკითხე, იკითხე, ჩვენს
მწერლებს გავცანი, ჩვენი ცხოვრება შეისწავლე და
მერე შეუდექი ლექსების წერას, თუ საზოგადოე-
ბისათვის ჰწერ ლექსებს-მეთქი, მაშინ ეს შენი ლექ-
სები ყველა შესაცვლელი იქნება და შენ თითონ
შეცვლი-მეთქი. მან ჩემი არ დაიჯერა და მთხოვა
ერთ-ერთ რედაქციაში მიიწვ წაიღე და მომიხერხე,
რომ დაბეჭდონო. მე თვლილსში მართლა ხშირათ
დადიოდი და უარი ევლარ ვუთხარი, წამოვიდე და
დაუშტოვე პატიეცემულს „კეკლის“ რედაქტორს, იმ
პირობით, რომ თუ რომელიმე ლექსი გამოდგებო-
და დასაბეჭდათ, უნდა დაესტამბა: შესწორების ნე-
ბაც მიიეცი ავტორის სურვილისამებრ. მაგრამ რო-

გორც ეიცო, ამ რვეულიდან ერთი ლექსიც არ და-
ბეჭდოლა.

ამას წინათ ქუთაისში შემხედა ნაცნობი პოეტი
და მთხოვა, ის რვეული როგორმე უკანეე გამოართ-
ვი და მომიტანეო. მე ვუთხარი, „კეკლის“ რედაქ-
ტორთან, ცოტა არ იყოს, გულ-გრილათ ვარ მას
შერმეთ, რაც ჩემი სახასუბო წერილი, თოიძის მი-
მართ შემოკლებით დამიბეჭდა-მეთქი, ამიტომ უმ-
ჯობესია ღია წერილი მიწერო რედაქციაში და გა-
მოგვანაწიან-მეთქი. ახალგაზდა მწერალს არც ეს
უნებებია, მოგვედგომია მე და პატიეცემულ გი-
ორგი წერეთელს ლ უღანაშაულოთ გვლანძღავს.
ჩემზე ვინც უნდა და რაც უნდა ისა თქვან,
არ ვუშლი, თუ კი ვისმეს ამით სახელი და დიდება
მიემატება, მაგრამ არ ეიცო და ვერ გამოვიცა, გ. წე-
რეთელი აქ რა შუაშია? ყოველ შემთხვევაში ღმერთ-
მა მშვიდობა მისცეს ახალგაზდა პოეტს—გოჩა ჟიხია-
შელს და თუ უნდა კიდევ ბევრი გვლანძღოს, მე-
ტი რა გზა მაქვს, უნდა გავუძლო, მხოლოთ ვიმეო-
რებ, გ. წერეთელი აქ არაფერ შუაშია.

ვთხოვე „კეკლის“ რედაქციას, თუ კიდევ ინახე-
ბა რვეული, დაუბრუნოს ქუთაისში ე. ბეჭენიშვი-
ლის მალაზიაში გოჩა ჟიხიაშელის გადასაცემათ. *)

გ. თაყაიშვილი.

ასათ ამწყობლების საყურადღებოთა.

არმოიღვინეთ, მკითხველო, რომ სხვა-და-სხვა
ხელობის მუშემაჯ შევიგნეს თავისი ვაჭირ-
ებული მდგომარეობა და მიცესწარუთვიან ცხოე-
რების გაუმჯობესობისადმი. აი, მაგალითათ: მეჩქე-
მებმა, ღურვლებმა და სხვ.-და-სხვ. შეადგინეს ამ-
ხანაგობები და აკროვებენ ფულს, რომ შეადგინონ
მეტი ძალა და გააუმჯობესონ თავიანთი ცხოვრების
იმომღინარეობა. ასოთამწყობლებს, სხვა რომ არა
იყოს-რა, არ უნდა შერცხვიეთ?.. ყველაზე უწინ ყო-
ველი მწერალის ნაწარმოები ასათ ამწყობლების
ხელში გაივლოს, კითხულობენ და კიდევ აწყობენ
დასაბეჭდათ. მაშასადამე ყველაზე უწინ ესენი არ
უნდა განიმსჯელონ საკეთილ დღეო მიმართულებით?..

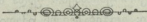
*) ორი წელიწადი ინასუბოდა სემოსსესუელი
რვეული რედაქციაში და, რადგანაც პეტროშა არ მოივი-
თხას, ამისათვის, სხვა უკანგის სელ-ნაწერეთან რედაქ-
ციის კალათს გაუყოლოეთ.

რედ.

ესენი არ უნდა უკვლევდნენ გზას სხვა-და-სხვა ხელოვნების?! მაგრამ სამწუხარო ის არის, რომ თვითლისის ასოთმწიქარებლები ჩამორჩენილნი არიან ცხოვრებას. ვერც ერთ საზოგადო და საქველ-მოქმედო საქმეში ვერ პოვებთ მათში თანაგრძობობას. მხოლოდ სათრობ და სისმელების საწყობებში კი სიხარულით ჩაგყვებიან და კიდევ ჩაგაყვანენ. ეს არის მავათი გონების გამაფითარებელი და საზრდო, მხოლოდ ამ ლოთობაზე აქვთ სჯა-ბაასი და ერთმანეთის კბენაზე და კილვაზე.

სტამბის მუშები ძალიან გაკვირებულ მდგომარეობაში არიან. თვითისში 500-ზე მეტი სტამბის მომუშავენი იქნებიან, ასოთ ამწყობლება და დამსტამბავეები, რომლებსაც თითო მანეთის გადაღება თვეში არ გაუტვირდებათ, შვეა დღისთვის, თუ რომ მონდომებულ და ერთგულ შრომას არ აუტყვევენ გვერდს და თავიანთ სასარგებლოთ გამოიღებენ ცუტადენ წელიდს; რამდენიმე წლის განმავლობაში გვირავნი მოზრდილი თანხა ექნებათ და ადვილათ შევძლებათ სხვისი კლანჭებისაგან თავის დაღწევა, რომელსაც მოპყვება სანატრელი საქმე და მნიშვნელობა... ეუსტურებთ ასოთ ამწყობლებს გამოღვიძებას სალოთას ძილისაგან და კეთილი გზისაკენ წინსვლას...

ერ—ერ—ლი.

პასუხათა „გვალის“ ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნის ავტორს X-ს, *)

მვალის“ მე-19 № ში დასტამბულია ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა შესახებ წიგნაკისა „პასუხის ლეგან მეთვისა“. ეს წიგნაკი-გაძმოცხა კი ხანია, რაც „ივერიანში“ დაგებულდინ და არც—როდის მისი ცალკე ბროშურათ გამოცემა ფიქრათ არ მქონია. ცალკე მისი „ივერიიდან“ სახალხო საკითხავათ გაღმობეჭდა სხვა პირებს უკისრით; პირადათ მე არაერთარი მონაწილეობა არ მიმილია.

ხალხის კუთვნილება, ხალხის ქმნილება რომ ხალხსვე მიაწოდონ, რასაკვირველია, ფრიად მოსაწონია, ნამეტნავათ თუ ეს ქმნილება დაბალს რასზე

*) სასახლოთ გამოცემული წიგნების განწკაა იმდენათ უუზადების დირსაა, რომ საიმოგნებით აღბეჭდუთ უკვლას აზნს, ვინც კი ისურვეს ამ სჯინის შესახებ გამოთქმას.

რედ.

აზრს არ ემსახურება. ასე შეგხედე ამ საქმეს და ამიტომაც გამომცემელთ ჩემს თვალში მაღლობის მეტი არაფერი დაუსმასხურებიათ.

სულ სხვანაირათ შეუხედნია ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნის ავტორს ბ-ნს X-ს, გულ-აბდით ვამბობ, რომ სხენვეული შენიშვნა სამეგრეო ზელი-ზედ გაღვივითხე და მით ვერაფერი გაევიგე; ვარდა იმისა, რომ ავტორს ძლიერ სურვებია ესმარა სიტყვა „რუდიმენტალური ნაშთი“. დღვის წინაშე ორი უკანასკნელი სტრიქონიდანაც მიგხვდი, რომ შენიშვნის ავტორი წიგნაკს სახალხო საკითხავათ წუნობს; აი ეს სტრიქონები: „რომ წიგნაკი ხალხისთვის გამოსადევი ყოფილიყო, სულ სხვახაზით ისტორიული ტიპის აშბაბე უნდა გამოემცენა (გამომცემელს) და არა ასეთი შინაარსისა“.

როგორი ისტორიული ტიპის აშბაბე მოსწონს ბ-ნს X-ს, ამის გაგება ძნელია, რადგან სიტყვა სხვახაზით, რომელსაც იგი ხმარობს, ამ შემთხვევაში, ძლიერ ზოგადი, განუსხზვრელია და ამიტომ აშბაბე კავითაც არა ღიის.

ხოლო რაც შეგხება აზრს, რომ ასეთი შინაარსის არ უნდა გამოემცენათ გამომცემლებსო, ეს სიმართლეს მოკლებულათ მიგვანჩნია. ავტორის აზრი, რომ ხალხისთვის ასეთი შინაარსის წიგნი არ უნდა დაბეჭდილიყო (თუმცა ამასაც ავტორის მხრივ ახსნა და განმარტება ექირვებოდა), ჩვენ ასე გვეხმის: წიგნში მოთხრობილ აშბაბეში რაღაც შეუსაბამო, დაბალი და ავი—რამ მოიპოვება, რაიკა შეურაცხველია, ავენტის ხალხის გრუნებას ანუ გრძნობას. მერე რა მოიპოვება ამ აშბაბეში იმისთანა საშინელი და მავნებელი? თამამათ ვიტყვი: არაფერი. ამ ლეგენდის აზრი ძლიერ მარტივია და ყოველათ ჩვეულებრივი: ახალგაზდა, სრულიად გამოუცდელი ქალი, დაბალ გულის-თქმათა ლეღვით გატაცებული, ერთ წამს იფიცებს შეილურს მოვალეობას, სამშობლოს სიყვარულს და ყველა ამას ბავშურის მოუვიქრებლობით, წინ-დაუხველობით ცვლის საკუთარს ბედნიერებაზე, მერე ისიც ნამდვილ, არსებულ ბედნიერებაზე ხომ არა, —ამისთანაზე, რომელიც მას მხოლოდ წარმოდგენილი აქვს, მოსალოდნელათ მიანჩნია, მისი ფანტაზიის ნაყოფია. მერე ეს რა ტიპია, რომ ასეთ დაბალ ენებათა დასაკმაყოფილებლათ ქალი მშობელ მამას და ქვეყანას ჰყიდისო, განციფრებით გვკითხავს ბ-ნი X! — ძლიერ ცუდი, სამწუხარო და არა-სასურველი, ეუპასუხებთ ჩვენ. მაგრამ უნდა გვახსოვდეს, რომ ეს ცუდი ტიპი ჩვენი ლედილი შეილია და საუბედუროთ ძლიერ ხშირიც, ამგვარ ტიპებმა დაამხეს საქართველო და თითქმის საუკუნოთ მოუღეს ბოლო. სწორეთ ამიტომ დიდი შეცდომა იქნება ჩვენი ლედილი

რატორისა, რომ ამგვარ ტიპებს მხარი აუქციოს და ზოგჯერ თვალწინ არ წამოგიყენოს და ღირსეული მსჯელობა არ ადგაფლებინოს შიშზე. ამგვარი ტიპები იმდენსავე უნარდების ღირსნი არიან, რამდენსაც ცნობილი გმირნი ძმანი ხერხეულიძენი, ზედგინძენი და სხვ.

როგორც ახალთაობის, აგრეთვე ხალხის გონებრივით და ზნეობრივით აღზრდა შეუძლებელია ცხოვრების მარტო კაი მხარეების მაგალითებით; ზოგჯერ ავ მხარეებსაც (отрицательныя стороны) დიდი მნიშვნელობა აქვს სამაგალითოთ ხალხის თვალში. პო, ბ-ნი X მართალი იქნებოდა, რომ დაბალი ხასიათის ტიპი ისეთის ფორმით, ისეთის საღებავებით იყოს დახატული, რომ მან მკითხველ ხალხში ზიზლის მავიერთ სიმშატა; თანაგრძობაზ დამისახურის. დაბ, ასეთი მოთხრობა, წიგნი დიდთ განსაკიცნი, მაგრებელი და საშიში იქნება; მაგრამ რა არის ამის მსგავსი „ლოვეან მეფის ასულში“? ქალი მამას და ქვეყანას ჰოლატობს და მერე მით ვისგან და რა თანაგრძობაზ იმსახურებს?

ნუ დავიფიქვებთ, რომ ეს ამბავი თვით ხალხის ნაწარმოებია და, მაშასადამე, თვით ამ ხალხზე დაადა ამისთანა ტაპს თავისი მსჯეობი და ეს მსჯეობი ხალხმა თვითი ბელადის პირით წარმოათქვა; იქით, უწმინდურო დაიცა! ვინ გვანიფარ, რომ მაგ ცბიერებითა და გესლიანის ენით გსურს მომატყუო! შენ გძნობისაგან თვალ-ახვეული და გონება დაბნეული ჰყოპე და ჰოლატობ მთელ სამშობლო ქვეყანას; საყვარელ მშობელს ვერ გაუწივ ერთგული შეილობა და მე მარადები ერთგულს ცოლობას?.. შორს! დმერთმა ყველა დაიხსნას შენისთანა საკოლოსაგან!

მაშ რისა ეშინიან ბ-ნი X-ს? გაიხსენოს X-მა ცნობილის „სამშობლოს“ ფაბულა. განსვენებლმა თ. დ. ერისთავმა თავისი შეწიერი პიესისთვის ამის მიწადავარი ტიპი სტვისგან იყისხა, მაშინ როდესაც ჩვენი ხალხი თვითან იძლევა იმისთანა ტიპს, რომელზედაც შეიძლება დაფუძნდეს არა—ნაკლები ღირსების თხზულება, თუ რომ მოიპოვებოდეს იმგვარევე მხატვარი, როგორაც გამოდგა თ. დ. ერისთავი. მახლას, ბევრნარია გემოვნება.

აღ. მარინაშვილი.

მცირე შენიშვნა *)

(ბნ აკოპ გოგებაშვილის მიხართ).

წენს პედაგოგს ბ-ნი ი. გოგებაშვილის არა ერთგულ გამოუქვეყნებია: „ჩემს „დე-და-ენა“-ში მოთავსებული ხალხური ლექსებით არაღის

*) ეს შენიშვნა „ნობის ფურცლებზე“ და „ივრთამ“

შეიძლოს სარგებლობა ჩემ-დაუყოთხავათა, არაღინ გაბელოს სხვა სახელმძღვანელოში მათი შეტანაო“ და სხვა ამისთანები.

აქედან ცხადათ ჩანს, რომ ბ-ნი გოგებაშვილი ამ ლექსების მესაკუთრე ყოფილა; მე ჩემი მხრით კი ვიტყვი, რომ, ასეთი გამოუქვეყნება ქვეშაირი არ არის და ამისათვის გაკადნიერდები და ეკიბხავ: ეისი შეკრებილი და წარმოდგენილია, ბ-ნი იაკობ, შემდეგი ხალხური ლექსები, რომელნიც თქვეის „დე-და-ენა“-ში მოთავსებული არან: „ყოჩაღი კაცი“, „პატარა მდინარე“, „დათვის სიზმარი“, „იერემელ და პამპულა“, „მოხუცის ნატრა“ და სხვანი, რომელთა სათაურები მე ახლა არ მახსოვს და შემდეგ კი ამეხსაც დაგისახელებთ.

ნუ თუ ესენი ბ-ნი „ეინმე მესხი“-ს „შეკრებილი და გამოგზავნილი არაა? ვანა ასეთი შრ-ამისათვის მაღლობა არ გიძლევიდა ავტორისათვის?

შეიძლება, რადგანაც დიდი ხნის ამბავია,—რაც ეს ლექსები წარმოუდგენიათ თქვენთვის, ბარე ოც წელიწადს ვაუე-ლია—„დავოსტა“ გასულა და შეიძლება იმართამაც ახლდებთ თქვენ თავს ამის პატრონათ და მესაკუთრეთ.

მე გამოხია, სწორეთ „დავოსტა“-მ შეგაცდინათ. ჩემის აზრით მაინც ეს ხსენებული ლექსები ეისი შეკრებილიც არის, კანონით იგივე უნდა იყოს მესაკუთრე; მაშასადამე, სახელმძღვანელოების შემდგენელებმა საკუროებისამებრ უნდა მიმართონ „ეინმე მესხს და არა ი. გოგებაშვილს. იმედი გეექვს, იგი ყოველთვის სიამოვნებით მისცემს ამ ლექსების მასალათ ხმარების ნებას, ვინც კი საადაგოგო ასპარეზზე გაირჯება.

დასასრულ, ამასაც დავძენ, ბ-ნი იაკობ, რომ იმდენი გადაწერ-გადმოწერით და შესწორ-შემოსწორებით, რამდენჯერაც „დე-და-ენა“ გამოეცით, ხსენებული ლექსები შეიცვალა, აღარ ჰკავს წინანდლის ლექსებს და ამით ხალხური ხასიათი ერთიანათ დაუკარგეთ, რისათვისაც სამღურავის ღირსი ბიანდებით და არა ქებისა.

მუხისი გ. კვარამაძე.

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლის.

არ დაბუქდეს. პირველმა მოამისიყუზა ი. ოკუაშვილი ჩვენი თანამშრომელია და გერ გწუწინსებთო სოლო მუორემ მოამისიყუზა, რომ მანმედი არ ვიძოვით და არა ვნასავთ პირველ გამოცემულ „დე-და-ენა“-ში მოთავსებულ წინასიტყვაობაში ვინმე მუხისის მადლოპისო, მანმედიან არ დაესტამაპითო. აწ სამუბის სასულზე მოვატყვი თქვენთან, ქანო რედაქტორა, და უიარნილესათ ვთხოვთ სიამართლის აღსადგენათ დამისტამაპათ ეს წერადი.

ავტორი.